

OKUL ÖNCESİ DÖNEMDE ÇOCUĞU OLAN EBEVEYNLERİN ÇOCUK İHMAL VE İSTİSMARINA YÖNELİK FARKINDALIKLARININ VE İSTİSMARIN ETKİLERİNE YÖNELİK BİLGİLERİNİN İNCELENMESİ

EXAMINING THE AWARENESS OF PARENTS WITH PRESCHOOL CHILDREN ON
CHILD NEGLECT AND ABUSE AND THEIR KNOWLEDGE ON THE EFFECTS OF
ABUSE

Fatma Betül ŞENOL¹

Öz

Çalışmada, okul öncesi dönemde çocuğu olan ebeveynlerin çocuk ihmal ve istismarına yönelik farkındalıklarının ve istismarın etkilerine yönelik bilgi düzeylerinin sosyo-demografik değişkenler açısından incelenmesi amaçlanmıştır. Çalışma nicel araştırma yöntemlerinden genel tarama modeli ile tasarlanmıştır. Çalışmanın örnekleme amaçlı örnekleme yöntemlerinden kartopu örnekleme ile belirlenmiş ve 502 ebeveyn çalışmaya dahil edilmiştir. Veri toplama aracı olarak kişisel bilgi formu, Ebeveynlerin Çocuk İhmali ve İstismarı Farkındalık Ölçeği ve Ebeveyn İstismar Ölçeği kullanılmıştır. Verilerin analizinde ikili gruplar için bağımsız t Testi, ikiden fazla gruplarda ise tek yönlü varyans analizi kullanılmıştır. Çalışmanın sonucunda ebeveynlerin sosyo-demografik değişkenlerinin çocuk ihmal ve istismarına yönelik bilgi ve farkındalıkları üzerinde etkili olduğu görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Çocuk ihmali, çocuk istismarı, ebeveyn, okul öncesi dönem

Abstract

In the study, it was aimed to examine the awareness and knowledge levels of parents who have children in the preschool period in terms of socio-demographic characteristics. The study was designed with the general survey model, which is one of the quantitative research methods. The sample of the study was determined by snowball sampling, one of the purposeful sampling methods, and 502 parents were included in the study. Personal information form, Child Neglect and Abuse Awareness Scale of Parents, Parent Abuse Scale and Interview Form were used as data collection tools. In the analysis of the data, independent t-test was used for paired groups and one-way analysis of variance was used in groups of more than two. As a result of the study, it was seen that the socio-demographic characteristics of the parents were effective on their knowledge and awareness of child neglect and abuse.

Keyword: Child neglect, child abuse, parent, awareness, preschool period

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Afyon Kocatepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Özel Eğitim Bölümü Özel Yetenekliler Eğitimi ABD, fbetululu@aku.edu.tr, Orcid: 0000-0002-4844-4968

Makale Türü: Araştırma Makalesi – Geliş Tarihi: 27.10.2021 – Kabul Tarihi: 25.11.2021

DOI:10.17755/esosder.1015552

Atf için: Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 2022;21(82): 559-571

GİRİŞ

Çocuğa yönelik her türlü kötü muamele olarak tanımlanan çocuk ihmal ve istismarı dünya genelinde yaşanan evrensel bir problemdir. Aynı zamanda toplumsal ve sosyal bir sağlık sorunudur (Daro ve Donnelly, 2010). Çocuk istismarı “çocuğun sağlığını, yaşamını, gelişimini olumsuz etkileyen ve bunlara zarar veren fiziksel ya da duygusal kötü ve saldırgan davranışlar” olarak tanımlanmaktadır (WHO, 2014). Çocuk istismarının fiziksel, cinsel ve duygusal olmak üzere üç türü bulunmaktadır. İhmal ise çocukların gelişimi için gerekli olan temel fiziksel, duygusal ve gelişimsel gereksinimlerden ebeveynleri ya da bakım veren kişiler tarafından yoksun bırakılmasıdır (NSPCC, 2010). İhmalin fiziksel, duygusal, tıbbi, eğitimsel ihmal ve ihmalkâr davranışlar olmak üzere türleri bulunmaktadır. Çocuk ihmal ve istismarı sağlık, eğitim ve davranışsal kapsamda sorunlara neden olmaktadır (Mathews vd., 2020).

Çocukların ihmal ve istismara maruz kalmalarının eşzamanlı ve sonraki gelişimleri için artan ölçüde uzun dönemli etkileri bulunmaktadır. (WHO, 1999; Zeanah ve Humphreys, 2018). İhmal, erken yaşta cinsel partnere sahip olmak, madde bağımlılığı ve görsel halüsinasyonlar yaşamak gibi problemlere neden olabilmektedir. Fiziksel istismar çocuklarda, dışsallaştırma, davranış sorunları, suçluluk ve uyuşturucu kullanımına neden olmaktadır (Newbury vd., 2018). Cinsel istismara maruz kalan çocuklarda, erken cinsel ilişkiye girme, genç yaşta gebelik, dikkat sorunları, travma sonrası stres bozukluğu ve depresyon görülmektedir (Mills vd., 2016; Stoltenborgh vd., 2015). Duygusal istismara uğrayan çocukların, psikoz, madde kullanımı, yaşamın ilerleyen dönemlerinde tacize uğrama, hamilelikte düşük yapma ve astım semptomları bildirme olasılıklarının arttığı belirtilmektedir. İhmal ve istismara uğrayan çocukların, ergenlik ve yetişkinlik döneminde önemli bilişsel gecikmeler ve eğitim başarısızlığı görülmüştür. Sonuç olarak, ihmal ve istismar çocuklar üzerinde çok çeşitli uzun vadeli olumsuz sağlık ve gelişimsel sonuçlarla ilişkilidir (Breslau vd., 2014; Strathearn vd., 2020).

Çocuklarda ihmal ve istismarın risk ve koruyucu faktörlerinin incelenmesinde Ekolojik Sistem Teorisinin incelenmesi etkilidir (Cicchetti ve Toth, 2016). Ekolojik sistemler teorisi çocukların mikrosistemlerinde ebeveynlerine bağlı olarak yaşadıklarını ve kötü muameleye maruz kalmanın ebeveynlerinin koruyuculuğundan etkilendiğini belirtmektedir. Bu risk ve koruyucu faktörler geçici veya kalıcı olabilmektedir (Toth ve Manly, 2019). Bu doğrultuda çocuk ihmal ve istismarında ebeveynlerin rolünden bahsetmek gerekmektedir.

Ebeveynlerin çocuk ihmal ve istismarındaki rolünün iki yönlü olduğunu söylemek mümkündür. Ebeveynlerin çocuklarına yönelik tutum ve davranışlarının bazıları ihmal ve istismarı içerebilmektedir (Miragoli vd., 2018). Veya ebeveynler çevrelerindeki bireylerin çocuklarına yönelik ihmal ve istismar davranışlarını fark edememektedirler (Masten ve Monn, 2015). Bu durumların üstesinden gelinebilmesi için ebeveynlerin çocuk ihmal ve istismarının farkında olmaları ve istismarın çocukların kendileri ve çevresindekiler üzerindeki etkilerini bilmeleri gerekmektedir (Şenol ve Üstündağ, 2021).

Çocuk ihmal ve istismarı tüm yaşlarda görülebilmektedir. Çocukların gelişiminde anahtar role sahip okul öncesi döneminde, ebeveynlerin çocuklarına karşı koruyucu ve destekleyici davranışlarda bulunmaları gerekmektedir (Özer, 2014). Ebeveynlerin okul öncesi dönemden itibaren çocuklarına yönelik ihmal ve istismara karşı koruyucu davranışları ihmal ve istismar vakalarının görülme sıklığını azaltmaktadır (Rudolph ve Zimmer-Gembeck, 2018). Ayrıca ebeveynlerin çocukları ile olumlu iletişim ve etkileşim içerisinde bulunarak çocuklarına yönelik davranış biçimlerini kontrol etmeleri de yine ihmal ve istismar vakalarının görülme sıklığını azaltmaktadır. Ebeveynlerin ihmal ve istismar vakalarına

yönelik çocuklarına karşı okul öncesi dönemden itibaren gösterdikleri koruyucu tutum ihmal ve istismarın olumsuz etkilerini azaltmada rol oynamaktadır (Kotch vd., 2008). Ayrıca çocukların okul öncesi dönemden itibaren ailelerinin koruyucu tutumlarını model alarak öğrenmelerine ve ilerleyen yaşlarda kendilerini korumalarına yardımcı olabilmektedir (Luthar vd., 2000). Bu nedenle okul öncesi yaşta çocuğu olan ebeveynlerin çocuk ihmal ve istismarına yönelik farkındalıklarının ve istismarın etkilerine yönelik bilgi düzeylerinin belirlenmesinin bu konuda geliştirilecek müdahaleler için önem taşıdığı söylenebilir.

Ebeveynlerin çocuk ihmal ve istismarı konusundaki bilgi ve farkındalıklarının üzerinde sosyal ve kültürel özelliklerin de etkili olduğu belirtilmektedir. Yapılan araştırmalarda ebeveynlerin yoksulluklarının, sağlık sorunlarının ve zayıf ebeveynlik becerilerinin çocuk ihmal istismarına yönelik farkındalık ve bilgi düzeyinde risk faktörü olduğu belirtilmiştir (Mathoma vd., 2006; Woodruff ve Lee, 2011). Ayrıca ebeveynin ve çocukların cinsiyetleri, yaşları, sosyoekonomik özellikleri, ebeveynlerin meslekleri de risk faktörleri içerisinde yer almaktadır (Collins, 1996; Xie vd., 2016). Ebeveynlerin çocuk ihmal ve istismarına yönelik farkındalıklarında ve istismarın etkilerine yönelik bilgi düzeylerinde ebeveynlerin ve çocuklarının özelliklerinin etkili olduğu düşünülmektedir. Bu bilgiler ışığında çalışmada okul öncesi dönemde çocuğu olan ebeveynlerin çocuk ihmal ve istismarına yönelik farkındalıklarının ve istismarın etkilerine yönelik bilgi düzeylerinin sosyo-demografik değişkenler açısından incelenmesi amaçlanmıştır.

Bu amaç doğrultusunda çalışmada aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

Okul öncesi dönemde çocuğu olan ebeveynlerin çocuk ihmal ve istismarına yönelik farkındalıkları ile sosyo-demografik değişkenleri (cinsiyet, yaş, eğitim durumu ve meslek) arasında anlamlı farklılık var mıdır?

Okul öncesi dönemde çocuğu olan ebeveynlerin çocuk istismarının etkilerine yönelik bilgi düzeyleri ile sosyo-demografik değişkenleri (cinsiyet, yaş, eğitim durumu ve meslek) arasında anlamlı farklılık var mıdır?

YÖNTEM

Araştırmanın modeli

Çalışma, betimsel niteliktedir. Çalışma, nicel araştırma yöntemlerinden genel tarama modeli ile tasarlanmıştır. Genel tarama modelinde, evren hakkında bilgiye ulaşabilmek için evrenin tamamının veya seçilen örneklemin incelenmesi söz konusudur (Karasar, 2007). Bu çalışma okul öncesi dönemde çocuğu olan ebeveynlerin çocuk ihmal ve istismarına yönelik farkındalıklarının ve istismarın etkilerine yönelik bilgi düzeylerinin ve sosyo-demografik değişkenlere göre karşılaştırılmasını içerdiği için betimsel nitelikte genel tarama modeline uygun olduğu düşünülmüştür.

Örneklem

Çalışmanın örneklemini okul öncesi dönemde çocuğu olan 502 ebeveyn oluşturmaktadır. Çalışmanın örneklemini amaçlı örnekleme yöntemlerinden kartopu örnekleme ile belirlenmiştir. Kartopu örneklemede çalışmada yer alan ölçütlere uyan bir katılımcı ile görüşülmesi ardından bu bireyin yardımıyla diğer bireylerle görüşüp çalışma grubu yani kartopu büyütülür ve böylelikle farklı katılımcılara ulaşılır.

Çalışmaya katılan ebeveynlerin demografik özellikleri incelendiğinde, ebeveynlerin %73,7'si kadın, %26,3'ü erkek; %36,5'i 30 yaştan küçük, %54,6'sı 30-39 yaş aralığında ve %9,0'u 40 yaştan büyüktür. Ebeveynlerin %14,1'i ilkokul, %10,4'ü ortaokul, %32,9'u lise ve

%42,6'sı üniversite mezunu; %47,8'i ev hanımı, %27,7'si memur, %14,5'i işçi, %10,0'u serbest çalışandır.

Veri Toplama Araçları

Veri toplama aracı olarak kişisel bilgi formu, Ebeveynlerin Çocuk İhmali ve İstismarı Farkındalık Ölçeği, Ebeveyn İstismar Ölçeği kullanılmıştır.

Kişisel Bilgi Formu

Form araştırmaya katılan ebeveynlerin demografik bilgilerini elde edebilmek amacıyla araştırmacılar tarafından hazırlanmıştır ve formda katılımcıların cinsiyeti, yaşı, mesleği ve eğitim durumunu içeren sorular bulunmaktadır.

Ebeveynlerin Çocuk İhmali ve İstismarı Farkındalık Ölçeği

Ölçek ebeveynlerin çocuk ihmal ve istismarına yönelik farkındalıklarını belirlemek için Ünal ve Boz (2020) tarafından geliştirilmiştir. Ölçek beşli likert tipinde (1-kesinlikle katılmıyorum, 2-katılmıyorum, 3-kararsızım, 4-katılıyorum, 5-kesinlikle katılıyorum) olup 45 maddeden ve 5 alt boyuttan oluşmaktadır. Alt boyutlar şu şekildedir: Genel Bilgi Alt Boyutu (12 madde), Fiziksel İstismar Alt Boyutu (6 madde), Duygusal İstismar Alt Boyutu (15 madde), Cinsel İstismar Alt Boyutu (8 madde), İhmali Alt Boyutu (4 madde). Tüm alt boyutların eklenmesiyle belirlenen yüksek toplam puan, çocuk ihmal ve istismarı farkındalığının yüksek olduğunu göstermektedir (Ünal ve Boz, 2020).

Ebeveyn İstismar Ölçeği

Ölçek Adalı (2007) tarafından geliştirilmiş olup, 16 maddeden oluşan istismar ve sonrasında ortaya çıkabilecek bireysel ve çevresel belirtileri içeren bir ölçektir. İstismarın birey üzerindeki etkileri (EB) (12 madde) ve istismarın bireyin ilişkileri üzerindeki etkileri (Eİ) (4 madde) alt boyutlarından oluşmaktadır. Ölçeğin puanlaması “evet, = 1, hayır = 2, fikrim yok = 3” şeklindedir. Ölçekten alınan yüksek puanlar istismar ile ilgili bilginin yetersizliğine; düşük puan ise istismar ile ilgili bilginin yeterli olmasına işaret etmektedir.

Verilerin Toplanması

Verilerin toplanmasında okul öncesi dönemde çocuğu bulunan ve çalışmaya katılmaya gönüllü olan bir katılımcı seçilmiştir. Katılımcıya ölçekler verilmiş ve doldurması istenmiştir. Kartopu örnekleme yöntemi ile katılımcının çalışmaya katılabilecek ve farklı bakış açıları katabilecek farklı katılımcı önermesi istenmiştir. Zincirleme olarak kartopu yöntemi ile örneklemede bulunan kişilere ulaşılmış ve ölçme araçları doldurtulmuştur. Veriler Ocak-Mayıs 2021 tarihleri arasında toplanmıştır.

Etik Onay

Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu'ndan onay alınmıştır (Karar tarihi: 18.12.2020, karar no: 2020/239). Çalışmaya katılmaya gönüllü olan ebeveynler örnekleme dahil edilmiştir.

Verilerin Analizi

Verilerin analizinde; demografik özelliklerin değerlendirilmesinde frekans ve yüzde gibi betimsel istatistikler kullanılmıştır. Veri toplama araçlarından alınan puanların normal dağılıp dağılmadığını belirlemek amacıyla Kolmogorov-Smirnov (K-S) normallik testi yapılmıştır. Kolmogorov-Smirnov (K-S) normallik testi sonucunda verilerin normal dağılım

gösterdiği görülmüştür. Gruplar arası farklılık incelenirken ikili gruplar için bağımsız t Testi, ikiden fazla gruplarda ise tek yönlü varyans analizi kullanılmıştır.

BULGULAR

Çalışmanın amacı doğrultusunda elde edilen bulgular sırasıyla aşağıda sunulmuştur:

Tablo 1. Ebeveynlerin Yaşlarına Göre Ölçeklerden Aldıkları Puanların Karşılaştırılması

		Mean±Sd.	F	p	Farklılık olan gruplar	
Ebeveyn İstismar Ölçeği	Birey üzerindeki etki	<30	19,87±3,65	1,737	0,177	
		30-39	19,47±3,20			
		>39	18,87±4,09			
	İlişki üzerindeki etki	<30	6,84±1,59	1,693	0,185	
		30-39	6,65±1,22			
		>39	6,47±1,69			
	Birey ilişki toplam	<30	26,71±4,66	2,135	0,119	
		30-39	26,12±3,92			
		>39	25,33±5,49			
Ebeveynlerin Çocuk İhmali ve İstismarı Farkındalık Ölçeği	Genel bilgi	<30	3,34±0,32	4,667	0,010	<30 - 30-39
		30-39	3,44±0,35			
		>39	3,39±0,30			
	Cinsel	<30	3,89±0,39	4,035	0,018	30-39 - >39
		30-39	3,93±0,35			
		>39	3,76±0,48			
	Duygusal	<30	3,83±0,45	0,930	0,395	
		30-39	3,88±0,37			
		>39	3,83±0,48			
	Fiziksel	<30	3,80±0,48	0,727	0,484	
		30-39	3,84±0,40			
		>39	3,77±0,44			
	İhmal	<30	3,48±0,48	0,724	0,485	
		30-39	3,42±0,54			
		>39	3,49±0,48			
Toplam	<30	3,67±0,32	1,986	0,138		
	30-39	3,72±0,28				
	>39	3,66±0,34				

Tablo 1 incelendiğinde, ebeveynlerin Ebeveynlerin Çocuk İhmali ve İstismarı Farkındalık Ölçeği'nin genel bilgi (F=4,667, p=0,010) ve cinsel istismar (F=4,035, p=0,018) farkındalığı alt boyutlarında 30-39 yaş aralığındaki ebeveynlerin lehine istatistiksel olarak anlamlı farklılık olduğu görülmüştür. Diğer alt boyutlarda ise istatistiksel olarak anlamlı farklılık olmadığı görülmüştür (p>0,05).

OKUL ÖNCESİ DÖNEMDE ÇOCUĞU OLAN EBEVEYNLERİN ÇOCUK İHMAL VE İSTİSMARINA
YÖNELİK FARKINDALIKLARININ VE İSTİSMARIN ETKİLERİNE YÖNELİK BİLGİLERİNİN
İNCELENMESİ

Tablo 2. Ebeveynlerin Cinsiyetlerine Göre Ölçeklerden Aldıkları Puanların Karşılaştırılması

		Mean±Sd.	t	p	
Ebeveyn İstismar Ölçeği	birey üzerindeki etki	Kadın	19,36±3,60	2,121	0,034
		Erkek	20,11±2,98		
		Total	19,56±3,46		
	ilişki üzerindeki etki	Kadın	6,61±1,43	2,673	0,008
		Erkek	6,98±1,31		
		Total	6,71±1,41		
	birey_ilişki_toplam	Kadın	25,97±4,57	2,545	0,011
		Erkek	27,09±3,64		
		Total	26,26±4,37		
Ebeveynlerin Çocuk İhmali ve İstismarı Farkındalık Ölçeği	genel_bilgi	Kadın	3,42±0,34	2,746	0,006
		Erkek	3,33±0,32		
		Total	3,40±0,34		
	cinsel	Kadın	3,88±0,40	2,013	0,045
		Erkek	3,95±0,32		
		Total	3,90±0,38		
	duygusal	Kadın	3,87±0,43	1,200	0,231
		Erkek	3,82±0,36		
		Total	3,86±0,41		
	fiziksel	Kadın	3,79±0,47	2,156	0,032
		Erkek	3,87±0,32		
		Total	3,81±0,43		
	ihmal	Kadın	3,45±0,54	0,207	0,836
		Erkek	3,44±0,44		
		Total	3,45±0,51		
toplam	Kadın	3,71±0,32	0,732	0,465	
	Erkek	3,69±0,24			
	Total	3,70±0,30			

Tablo 2 incelendiğinde, ebeveynlerin cinsiyetleri ile “Ebeveyn İstismar Ölçeği”nin istismarın birey üzerindeki etkisi ($t=2,121$, $p=0,034$), istismarın ilişkiler üzerindeki etkisi ($t=2,673$, $p=0,008$) alt boyutlarında ve toplamında ($t=2,545$, $p=0,011$) arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık olduğu görülmüştür. Ebeveyn İstismar Ölçeği’nde yükselen puanlar istismara yönelik bilginin yetersizliğini ifade ettiği için anlamlı farklılık cinsiyeti kadın olanların lehinedir. “Ebeveynlerin Çocuk İhmali ve İstismarı Farkındalık Ölçeği”nin genel bilgi farkındalığı alt boyutunda cinsiyeti kadın ($t=2,746$, $p=0,006$), cinsel istismar ($t=2,013$, $p=0,045$), fiziksel istismar ($t=2,156$, $p=0,032$) farkındalığı alt boyutlarında cinsiyeti erkek olanların lehine istatistiksel olarak anlamlı farklılık olduğu görülmüştür.

Tablo 3. Ebeveynlerin mesleklerine göre ölçeklerden aldıkları puanların karşılaştırılması

		Mean±Sd.	F	p	Farklılık olan gruplar	
Ebeveyn İstismar Ölçeği	birey üzerindeki etki	ev hanımı	19,69±3,34	1,658	0,175	
		memur	19,03±3,33			
		işçi	19,99±3,15			
		serbest	19,80±4,56			
	ilişki üzerindeki etki	ev hanımı	6,65±1,34	0,676	0,567	
		memur	6,65±1,34			
		işçi	6,88±1,50			
		serbest	6,84±1,73			
	birey_ilişki_toplam	ev hanımı	26,34±4,21	1,429	0,233	
		memur	25,68±4,21			
		işçi	26,86±3,97			
		serbest	26,64±5,82			
Ebeveynlerin Çocuk İhmal ve İstismarı Farkındalık Ölçeği	genel_bilgi	ev hanımı	3,32±0,32	25,324	<0,001	memur-ev hanımı memur-işçi memur-serbest
		memur	3,59±0,32			
		işçi	3,26±0,29			
		serbest	3,41±0,30			
	cinsel	ev hanımı	3,89±0,37	2,014	0,111	
		memur	3,96±0,40			
		işçi	3,90±0,34			
		serbest	3,82±0,43			
	duygusal	ev hanımı	3,79±0,41	9,699	<0,001	memur-ev hanımı memur-işçi memur-serbest
		memur	4,01±0,38			
		işçi	3,81±0,36			
		serbest	3,82±0,47			
	fiziksel	ev hanımı	3,75±0,45	6,945	<0,001	memur- ev hanımı
		memur	3,95±0,39			
		işçi	3,80±0,44			
		serbest	3,79±0,37			
	ihmal	ev hanımı	3,41±0,50	4,129	0,007	memur-ev hanımı memur-işçi
		memur	3,58±0,51			
		işçi	3,37±0,55			
		serbest	3,43±0,48			
	toplam	ev hanımı	3,64±0,29	15,846	<0,001	memur-ev hanımı memur-işçi memur-serbest
		memur	3,84±0,29			
		işçi	3,64±0,25			
		serbest	3,67±0,29			

OKUL ÖNCESİ DÖNEMDE ÇOCUĞU OLAN EBEVEYNLERİN ÇOCUK İHMAL VE İSTİSMARINA
YÖNELİK FARKINDALIKLARININ VE İSTİSMARIN ETKİLERİNE YÖNELİK BİLGİLERİNİN
İNCELENMESİ

Tablo 3 incelendiğinde, ebeveynlerin “Ebeveynlerin Çocuk İhmali ve İstismarı Farkındalık Ölçeği”nin genel bilgi (F=25,324, p<0,001), duygusal istismar (F=9,699, p<0,001), fiziksel istismar (F=6,945, p<0,001), ihmal farkındalığı (F=4,129, p=0,007) alt boyutlarında ölçeğin toplamında (F=15,846, p<0,001) mesleği memur olan ebeveynlerin lehine istatistiksel olarak anlamlı farklılık olduğu görülmüştür.

Tablo 4. Ebeveynlerin eğitim durumlarına göre ölçeklerden aldıkları puanların karşılaştırılması

		Mean±Sd.	F	p	Farklılık olan gruplar	
Ebeveyn İstismar Ölçeği	birey üzerindeki etki	İlkokul	20,25±3,18	2,000	0,113	
		Ortaokul	19,29±3,95			
		Lise	19,79±3,34			
		Üniversite	19,22±3,49			
	ilişki üzerindeki etki	İlkokul	6,58±1,04	0,287	0,835	
		Ortaokul	6,79±1,72			
		Lise	6,74±1,44			
		Üniversite	6,70±1,42			
	birey_ilişki_toplam	İlkokul	26,83±3,81	1,072	0,360	
		Ortaokul	26,08±5,13			
		Lise	26,53±4,25			
		Üniversite	25,92±4,43			
Ebeveynlerin Çocuk İhmali ve İstismarı Farkındalık Ölçeği	genel_bilgi	İlkokul	3,23±0,32	28,827	<0,001	ilkokul-üniversite ortaokul-üniversite lise-üniversite
		Ortaokul	3,28±0,31			
		Lise	3,31±0,31			
		Üniversite	3,54±0,32			
	cinsel	İlkokul	3,91±0,28	0,900	0,441	
		Ortaokul	3,82±0,39			
		Lise	3,90±0,41			
		Üniversite	3,92±0,39			
	duygusal	İlkokul	3,76±0,32	15,159	<0,001	ilkokul-üniversite ortaokul-üniversite lise-üniversite
		Ortaokul	3,65±0,59			
		Lise	3,80±0,36			
		Üniversite	3,99±0,38			
	fiziksel	İlkokul	3,80±0,29	3,879	0,009	ortaokul-üniversite
		Ortaokul	3,64±0,53			
		Lise	3,81±0,41			
		Üniversite	3,87±0,46			
	ihmal	İlkokul	3,32±0,43	4,722	0,003	ilkokul-üniversite ortaokul-üniversite
		Ortaokul	3,32±0,44			
		Lise	3,43±0,52			
		Üniversite	3,54±0,54			
	toplam	İlkokul	3,61±0,23	16,993	<0,001	ilkokul-üniversite ortaokul-üniversite lise-üniversite
		Ortaokul	3,55±0,37			
		Lise	3,65±0,27			

Tablo 4 incelendiğinde, “Ebeveynlerin Çocuk İhmali ve İstismarı Farkındalık Ölçeği”nin genel bilgi (F=28,827, p<0,001), duygusal istismar (F=15,159, p<0,001), fiziksel istismar (F=3,879, p=0,009), ihmal farkındalığı (F=4,722, p=0,003) alt boyutlarından ve toplamından (F=16,993, p<0,001) aldıkları puanların üniversite mezunu ebeveynlerin lehine istatistiksel olarak anlamlı farklılık olduğu görülmüştür.

TARTIŞMA

Çocuklar doğdukları andan itibaren okul öncesi dönemde tüm gereksinimleri ebeveynleri tarafından karşılanmaktadır. Ebeveynler okul öncesi dönemde çocuklarının gelişimlerini desteklemede anahtar role sahiptir. Ebeveynlerin rolü çocuk ihmal ve istismarı konusunda da karşımıza çıkmaktadır (Toth ve Manly, 2019). Bu nedenle okul öncesi dönemde çocuğu olan ebeveynlerin çocuk ihmal ve istismarına yönelik farkındalıklarının ve istismarın etkilerine yönelik bilgi düzeylerini etkileyen sosyo-demografik değişkenlerin belirlenmesinin önemli olduğu düşünülmektedir. Çünkü ebeveynlerin sosyo-demografik değişkenlere göre çocuk ihmal ve istismarına yönelik farkındalıklarının ve istismarın etkilerine yönelik bilgi düzeylerinin değişebileceği düşünülmüştür. Bu doğrultuda çalışmada okul öncesi dönemde çocuğu olan ebeveynlerin çocuk ihmal ve istismarına yönelik farkındalıklarının ve istismarın etkilerine yönelik bilgi düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi amaçlanmıştır.

Çalışmadan elde edilen sonuçlar incelendiğinde ebeveynlerin yaşları ile istismarın etkilerine yönelik bilgi toplam puanı ve cinsel istismar alt boyutu arasında yaşları 30-39 arasında olan ebeveynler ile 40’dan büyük ebeveynlerin arasında yaşı 40’dan büyük ebeveynlerin lehine anlamlı farklılık olduğu görülmüştür. Diğer alt boyutlarda ise ebeveynlerin yaşları arttıkça çocuk ihmal ve istismarı farkındalık ve istismarın etkilerine yönelik bilgilerinde artış olduğu görülmüştür. Araştırma bulguları bu çalışmadan elde edilen sonuçları desteklemektedir. Yapılan araştırmalarda ebeveynlerin yaşları düştükçe ihmal ve istismara yönelik farkındalıklarının azaldığı (Ünal, 2017), çocuk ihmal ve istismarına yönelik görüşlerinin olumsuz olduğu (Koçak ve Büyükgönenç, 2011) ve istismar potansiyellerinin arttığı görülmektedir (Pekdoğan, 2016). Ayrıca psikolojik ve fiziksel istismar ile ilgili yapılan çalışmada ebeveynlerin yaşlarının çocuklarına yönelik psikolojik ve fiziksel istismarda bulunmaları ile ilişkili olduğu görülmüş, bu durumun ebeveynlerin farkındalığı üzerinde etkili olabileceği düşünülmüştür. (Lawson vd., 2020). Cinsel istismara yönelik yapılan bir çalışmada da annelerin yaşları arttıkça cinsel istismara yönelik farkındalıklarının ve cinsel istismarı önlemeye yönelik bilgilerinin arttığı belirtilmiştir (Alzoubi vd., 2018). Bu sonuçların artan yaş ile birlikte ebeveynlerin çocuk ihmal ve istismarı konusunda bilgi ve deneyimlerinin artmasından kaynaklandığı düşünülebilir. Ayrıca günümüzde yaş ilerledikçe ebeveynlerin çocuklarını koruma, sağlıklı gelişimlerini destekleme yönünden daha fazla bilinçli olmalarının çalışmadan elde edilen sonuç ile ilişkili olabileceği düşünülmektedir.

Çalışmada ebeveynlerin cinsiyetleri ile çocuk istismarının etkilerine yönelik bilgi düzeyleri ve istismara yönelik genel bilgi farkındalığı alt boyutları arasında kadınların lehine anlamlı farklılık olduğu görülmüştür. Cinsel ve fiziksel istismar alt boyutlarında ise erkeklerin lehine anlamlı farklılık olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Yapılan çalışmalarda çocuk ihmal ve istismarına yönelik annelerin farkındalıklarının yüksek olduğu görülmektedir (Sarı, 2010; Ünal, 2017; Uslu vd., 2010). Günümüzde anneler ve babalar çocuk yetiştirme konusunda eşit sorumluluk almaktadırlar. Bu nedenle bazı alt boyutlarda babaların bazılarında ise annelerin puanlarının yüksek olduğu düşünülmektedir. Genel olarak annelerin aldıkları puanların

yüksek olmasının nedeninin annelerin çocuk yetiştirme konusunda daha duyarlı olmalarından kaynaklandığı düşünülmektedir. Babaların cinsel ve fiziksel istismara yönelik farkındalıklarının yüksek olmasının babaların eğitim durumlarının yüksek olmasından ve fiziksel ve cinsel istismara önem vermelerinden kaynaklanabileceği söylenebilir.

Ebeveynlerin eğitim durumları ve meslekleri çocuk ihmal ve istismarına yönelik farkındalıkları üzerinde etkili olmaktadır. Çocuk ihmal ve istismarına yönelik farkındalık ölçeğinin alt boyutları (fiziksel, duygusal, ihmal, genel bilgi) ve toplamı ile meslekler arasında memur olan ebeveynlerin lehine anlamlı farklılık olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Cinsel istismar alt boyutunda anlamlı farklılık çıkmasa da yine memur olan ebeveynlerin ortalama puanlarının daha yüksek olduğu görülmektedir. Yapılan çalışmalarda çalışan annelerin istismar (Pekdoğan, 2016) ve ihmal (Polat vd., 2010) farkındalıklarının yüksek olduğu ve mesleki statüsü yüksek olan ebeveynlerin istismara yönelik farkındalıklarının yüksek olduğu görülmektedir (Black vd., 2001; Wong vd., 2009). Memur olan ebeveynlerin çocukların sağlıklı gelişimleri için daha fazla araştırma yapmaları ve çocuk yetiştirme konusunda daha bilinçli olmaları nedeniyle çocuk ihmal ve istismarına yönelik farkındalıklarının yüksek olduğu söylenebilir.

Çalışmada üniversite mezunu ebeveynlerin çocuk ihmal ve istismarına yönelik farkındalıklarının anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu görülmüştür. Koçak ve Büyükgöncü'nün (2011) çalışmasında eğitim düzeyi yüksek olan ebeveynlerin çocuk ihmal ve istismarına yönelik bilgi ve görüşlerinin yüksek düzeyde olduğu görülmüştür. Yapılan çalışmalarda eğitim düzeyi düşük olan ebeveynlerin çocuklarının ihmal ve istismar açısından risk taşıdığı ve bu ebeveynlerin çocuk ihmal ve istismarına yönelik farkındalıklarının düşük olduğu belirtilmiştir (Doidge vd., 2017; Lamont ve Price-Robertson, 2013). Eğitim düzeyinin yükselmesi, üniversite mezunu olma bireylerin kültürlerini ve toplumsal olaylara duyarlılıklarını etkilemektedir. Eğitim düzeyi yüksek ebeveynlerin çocuk ihmal ve istismarı konusunda eğitim öğretim yaşantıları boyunca daha fazla bilgi edinme fırsatlarının olması nedeniyle çocuklarını daha bilinçli yetiştirdikleri ve çocuk ihmal ve istismarına yönelik farkındalıklarının yüksek olduğu söylenebilir.

SONUÇ

Çocuk ihmal ve istismarı çocukluk döneminde her yaşta görülebilen bir olgudur. Okul öncesi dönemde çocuklar ihmal ve istismara karşı kendilerini koruyabilecek ve tehlikeli durumları fark edebilecek düzeyde değildirler. Bu nedenle çocukların okul öncesi dönemde ebeveynleri tarafından bu konuda korunmaları ve bilgilendirilmeleri gerekmektedir. Bunun için de okul öncesi yaşta çocuğu olan ebeveynlerin çocuk ihmal ve istismarına yönelik farkındalıklarının yüksek olması gerekmektedir. Ebeveynlerin çocuk ihmal ve istismarına yönelik farkındalıklarının yükselmesine yönelik planlamaların yapılmasında ebeveynlerin çocuk ihmal ve istismarını etkileyen faktörlerin belirlenmesinin etkili olduğu düşünülmektedir. Bu doğrultuda çalışmadan elde edilen, ebeveynlerin sosyo-demografik değişkenlerinin çocuk ihmal ve istismarına yönelik bilgi ve farkındalıkları üzerinde etkili olduğu sonuçlarının alanyazına katkı sağladığı düşünülmektedir.

SINIRLILIKLAR VE ÖNERİLER

Bu sonuç doğrultusunda aşağıdaki önerilerde bulunulabilir:

Çalışmada 0-6 yaş aralığında çocuğu olan ebeveynler çalışma grubuna dahil edilmiştir. İlerleyen çalışmalarda diğer yaş gruplarında çocuğu olan ebeveynler de çalışmaya dahil edilip karşılaştırma yapılabilir.

Çalışma betimsel nitelikte tarama modelinde bir çalışmadır. Ebeveynlerin sosyo-demografik değişkenlerinin çocuk ihmal ve istismarı üzerindeki etkisini azaltmak ve bu konuda farkındalığı arttırmak için deneysel çalışmalar planlanabilir.

Çocuk ihmal ve istismarı konusunda çocukların ve okul öncesi öğretmenlerinin de görüşleri alınarak çalışmadan elde edilen sonuçlar geniş bir perspektiften yorumlanabilir.

Ebeveynlerin çocuk ihmal ve istismarı konusundaki farkındalıklarının artmasında sosyal medyanın daha etkin kullanılması önerilebilir.

KAYNAKÇA

- Adalı, N. (2007). *10-12 yaş grubu çocuk istismarı ebeveyn ve çocuk bilgilendirme çalışması*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi), Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Alzoubi, F. A., Ali, R. A., Flah, I. H., & Alnatour, A. (2018). Mothers' knowledge & perception about child sexual abuse in Jordan. *Child Abuse & Neglect*, 75, 149–158. <https://doi.org/https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2017.06.006>
- Black, D. A., Heyman, R. E., & Slep, A. M. S. (2001). Risk factors for child sexual abuse. *Aggression and Violent Behavior*, 6(2–3), 203–229.
- Breslau, N., Koenen, K. C., Luo, Z., Agnew-Blais, J., Swanson, S., Houts, R. M., ... Moffitt, T. E. (2014). Childhood maltreatment, juvenile disorders and adult post-traumatic stress disorder: a prospective investigation. *Psychological Medicine*, 44(9), 1937–1945.
- Cicchetti, D., & Toth, S. L. (2016). Child maltreatment and developmental psychopathology: A multilevel perspective. In D. Cicchetti (Ed.), *Developmental psychopathology* (pp. 457–512). New York, NY: Wiley.
- Collins, M. E. (1996). Parents' perceptions of the risk of child sexual abuse and their protective behaviors: Findings from a qualitative study. *Child Maltreatment*, 1(1), 53–64. <https://doi.org/https://doi.org/10.1177%2F1077559596001001006>
- Daro, D., & Donnelly, A.C. (2010). Reflections on child maltreatment research and practice: Consistent challenges. In D. Daro, A. C. Donnelly, L. A. Huang, & B.J. Powell. (Eds.), *Advances in child abuse prevention knowledge* (pp. 3–18). London: Springer, Cham. https://doi.org/https://doi.org/10.1007/978-3-319-16327-7_1
- Doidge, J. C., Higgins, D. J., Delfabbro, P., Edwards, B., Vassallo, S., Toumbourou, J. W., & Segal, L. (2017). Economic predictors of child maltreatment in an Australian population-based birth cohort. *Children and Youth Services Review*, 72, 14–25.
- Karasar, N. (2007). *Bilimsel araştırma yöntemi* (17. baskı). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım Ltd. Şti.
- Koçak, G. ve Büyükgönenç, L. (2011). Toplumdaki bireylerin çocuk ihmal ve istismarına yönelik bilgi ve görüşleri. *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4(1), 89–104.
- Kotch, J. B., Lewis, T., Hussey, J. M., English, D., Thompson, R., Litrownik, A. J., ... Dubowitz, H. (2008). Importance of early neglect for childhood aggression. *Pediatrics*, 121(4), 725–731. <https://doi.org/https://doi.org/10.1542/peds.2006-3622>
- Lamont, A., & Price-Robertson, R. (2013). Risk and protective factors for child abuse and neglect. Retrieved October 26, 2021, from CFCA resource sheet, Australian Institute of Family Studies, Melbourne website: <https://aifs.gov.au/cfca/publications/risk-and-protective-factors-child-abuse-and-neglect>

- Lawson, M., Piel, M. H., & Simon, M. (2020). Child maltreatment during the COVID-19 pandemic: Consequences of parental job loss on psychological and physical abuse towards children. *Child Abuse & Neglect*, *110*(2), 104709. <https://doi.org/https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2020.104709>
- Luthar, S. S., & Cicchetti, D., & Becker, B. (2000). The construct of resilience: A critical evaluation and guidelines for future work. *Child Development*, *71*(3), 543–562.
- Masten, A. S., & Monn, A. R. (2015). Child and family resilience: A call for integrated science, practice, and professional training. *Family Relations*, *64*(1), 5–21.
- Mathews, B., Pacella, R., Dunne, M. P., Simunovic, M., & Marston, C. (2020). Improving measurement of child abuse and neglect: A systematic review and analysis of national prevalence studies. *PLoS One*, *15*(1), 1–22. <https://doi.org/https://doi.org/10.1371/journal.pone.0227884>
- Mathoma, A. M., Maripe-Perera, D. B., Khumalo, L. P., Mbayi, B. L., & Seloilwe, E. S. (2006). Knowledge and perceptions of parents regarding child sexual abuse in Botswana and Swaziland. *Journal of Pediatric Nursing*, *21*(1), 67–72.
- Mills, R., Kisely, S., Alati, R., Strathearn, L., & Najman, J. (2016). Self-reported and agency-notified child sexual abuse in a population-based birth cohort. *Journal of Psychiatric Research*, *74*, 87–93. <https://doi.org/https://doi.org/10.1016/j.jpsychires.2015.12.021>
- Miragoli, S., Balzarotti, S., Camisasca, E., & Di Blasio, P. (2018). Parents' perception of child behavior, parenting stress, and child abuse potential: Individual and partner influences. *Child Abuse & Neglect*, *84*, 146–156. <https://doi.org/https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2018.07.034>
- Newbury, J. B., Arseneault, L., Moffitt, T. E., Caspi, A., Danese, A., Baldwin, J. R., & Fisher, H. L. (2018). Measuring childhood maltreatment to predict early-adult psychopathology: Comparison of prospective informant-reports and retrospective self-reports. *Journal of Psychiatric Research*, *96*, 57–64.
- NSPCC. (2010). Child Protection Fact Sheet-The definitions and signs of child abuse. Retrieved October 18, 2021, from The National Society for the Prevention of Cruelty to Children. website: [https://www.attend.org.uk/sites/default/files/The definitions and signs of child abuse - NSPCC.pdf](https://www.attend.org.uk/sites/default/files/The%20definitions%20and%20signs%20of%20child%20abuse%20-%20NSPCC.pdf)
- Özer, G. (2014). *Ebeveynlerin çocuk cinsel istismarına dair bilinçleri, endişeleri ve aldıkları önlemler*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Pekdoğan, S. (2016). Annelerin istismar potansiyellerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Ege Eğitim Dergisi*, *17*(2), 425–441.
- Polat, S., Tasar, A., Ozkan, S., Yeltekin, S., Cakir, B. C., Akbaba, S., ... ve Beyazova, U. (2010). Perceptions and attitudes of mothers about child neglect in Turkey. *Infants & Young Children*, *23*(2), 122–131.
- Rudolph, J., & Zimmer-Gembeck, M. J. (2018). Parents as protectors: A qualitative study of parents' views on child sexual abuse prevention. *Child Abuse & Neglect*, *85*, 28–38. <https://doi.org/https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2018.08.016>
- Sarı, İ. (2010). *Emniyet örgütünde görevli anne-babaların fiziksel istismar potansiyellerinin belirlenmesi ve istismarla ilgili aile eğitim programının etkililiği*. (Yayınlanmamış doktora tezi), Gazi Üniversitesi, Ankara.

- Stoltenborgh, M., Bakermans-Kranenburg, M. J., Alink, L. R., & van IJzendoorn, M. H. (2015). The prevalence of child maltreatment across the globe: Review of a series of meta-analyses. *Child Abuse Review*, 24(2), 37–50. <https://doi.org/https://doi.org/10.1002/car.2353>
- Strathearn, L., Giannotti, M., Mills, R., Kisely, S., Najman, J., & Abajobir, A. (2020). Long-term cognitive, psychological, and health outcomes associated with child abuse and neglect. *Pediatrics*, 146(4), 389–403. <https://doi.org/https://doi.org/10.1542/peds.2020-043>
- Şenol, F. B. ve Üstündağ, A. (2021). The effect of child neglect and abuse information studies on parents' awareness levels during the COVID-19 pandemic. *Children and Youth Services Review*, 131(106271), 1-6. <https://doi.org/10.1016/j.chilyouth.2021.106271>
- Toth, S. L., & Manly, J. T. (2019). Developmental consequences of child abuse and neglect: implications for intervention. *Child Development Perspectives*, 13(1), 59–64. <https://doi.org/https://doi.org/10.1111/cdep.12317>
- Ünal, H. B. (2017). *Ebeveyn çocuk ihmal ve istismarı farkındalık ölçeği'nin geliştirilmesi ve uygulanması*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi), Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Ünal, H. B. ve Boz, M. (2020). Development of the child neglect and abuse awareness scale for parents and its relationship with various variables. *International Electronic Journal of Elementary Education*, 13(1), 21-34.
- Uslu, R. İ., Kapçı, E. G., Yıldırım, R. ve Öney, A. E. (2010). Sociodemographic characteristics of Turkish parents in relation to their recognition of emotional maltreatment. *Child Abuse and Neglect*, 24, 345–353.
- WHO. (1999). *Report of the consultation on child abuse prevention*. Geneva (No. WHO/HSC/PVI/99.1).
- WHO. (2014). *Health for the world's adolescents A second chance in the second decade*. Geneva, Switzerland: Who Press.
- Wong, W. C. W., Chen, W. Q., Goggins, W. B., Tang, C. S., & Leung, P. W. (2009). Individual, familial and community determinants of child physical abuse among high-school students in China. *Social Science & Medicine*, 68(10), 1819–1825. <https://doi.org/https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2009.03.001>
- Woodruff, K., & Lee, B. (2011). Identifying and predicting problem behavior trajectories among pre-school children investigated for child abuse and neglect. *Child Abuse & Neglect*, 35(7), 491–503.
- Xie, Q. W., Qiao, D. P., & Wang, X. L. (2016). Parent-involved prevention of child sexual abuse: a qualitative exploration of parents' perceptions and practices in Beijing. *Journal of Child and Family Studies*, 25(3), 999–1010. <https://doi.org/10.1007/s10826-015-0277-5>
- Zeanah, C. H., & Humphreys, K. L. (2018). Child abuse and neglect. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, 57(9), 637-644. <https://doi.org/https://doi.org/10.1016/j.jaac.2018.06.007>